

Samenvatting

Op 12 juni 2008 vond te Brussel de conferentie "Climate change – can soil make a difference?" plaats. Deze bijeenkomst werd door het directoraat-generaal Milieu van de Europese Commissie georganiseerd om de aandacht te vestigen op de relaties die bestaan tussen bodem en klimaatverandering, en daarmee ook op de grensoverschrijdende dimensie van processen van bodemverval zoals erosie, afname van het gehalte aan organisch materiaal en verwoestijning.

De conferentie werd bijgewoond door een driehonderdkoppig en zeer divers publiek van beleidsmakers, ambtenaren van nationale en regionale besturen, wetenschappers, lobbyisten en functionarissen van de Europese Commissie. Vermeldenswaard is dat ook de voorzitter van de Raad (Milieu), de minister van Milieu van IJsland, de staatssecretaris voor Milieu van Portugal, de vicevoorzitter van de Tijdelijke Commissie klimaatverandering van het Europees Parlement en de rapporteur voor de Thematische Strategie voor bodembescherming van het Europees Economisch en Sociaal Comité aan deze conferentie hebben deelgenomen.

De vergadering werd voorgezeten door de heer Luc Gnacadja, uitvoerend secretaris van het Verdrag van de Verenigde Naties ter bestrijding van woestijnvorming. Hij herinnerde de aanwezigen eraan dat **een extreem laag gehalte aan organisch materiaal in de bodem één van de belangrijkste oorzaken van verwoestijning is**, en dat de voortschrijdende verwoestijning verschrikkelijke gevolgen heeft voor de levensomstandigheden van de allerarmsten onder de wereldbevolking.

De conferentie werd geopend door de heer Stavros Dimas, Europees Commissaris voor Milieu, die onderstreepte dat de hoeveelheid **organisch materiaal in de bodem in hoge mate bepalend is voor de bodemvruchtbaarheid** – in eerste instantie voor de plantengroei – en dat dit organisch materiaal dus **een echte levensader** is. Dit thema werd in de loop van de dag door diverse andere sprekers opgepikt en nader uitgewerkt. Een tweede cruciaal gegeven is dat de bodem het op één na grootste koolstofreservoir op onze planeet vormt (na de oceanen). In de EU alléén al is in de bodem meer dan 70 miljard ton organische koolstof opgeslagen - een ronduit kolossale hoeveelheid, als men beseft dat de jaarlijkse koolstofuitstoot van de EU ongeveer 2 miljard ton bedraagt. De Commissaris wees erop dat dit koolstofreservoir moet worden gekoesterd en uitgebreid. De Raad dient daarom snel werk te maken van de behandeling van het voorstel voor een kaderrichtlijn bodembescherming. **De Europese Unie kan zich immers niet veroorloven nog langer te dralen en zo nog meer kostbaar organisch materiaal uit de bodem verloren te laten gaan.** Volgens de heer Dimas betreft het een probleem van Europese - zo niet van mondiale - omvang, dat dan ook in Europees verband moet worden aangepakt.

Ondanks hun verschillende nationale en culturele achtergronden en uiteenlopende wetenschappelijke interesses en opinies brachten de diverse gastsprekers, die op hun vakgebied tot de wereldtop behoren, allemaal dezelfde fundamentele boodschap: **de bodem is een deel van het klimaatveranderingsprobleem, maar kan – en moet – ook een deel zijn van de oplossing.** In hoeverre de bodem broeikasgassen uitstoot, en in welke mate de processen die deze emissies veroorzaken kunnen worden afgeremd, vereist nader kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Toch is het globale plaatje nu al duidelijk: **correcte praktijken inzake bodembeheer kunnen de hoeveelheid koolstof in de bodem op peil houden en wellicht zelfs vergroten, en aldus de koolstofuitstoot als gevolg van het**

gebruik van fossiele brandstoffen in zekere mate compenseren. (Volgens Professor Lal is de capaciteit van terrestrische ecosystemen om als koolstofput te fungeren zo groot dat de atmosferische kooldioxideconcentratie, die momenteel ongeveer 380 delen per miljoen bedraagt, erdoor met circa 50 delen per miljoen zou kunnen worden verlaagd.)

Na zijn toehoorders te hebben herinnerd aan het feit dat het bodemkoolstofreservoir een eindige capaciteit en bovendien niet noodzakelijk een permanent karakter heeft, hield Professor Smith toch een krachtig en goed doortimmerd pleidooi voor koolstofopslag in de bodem – en voor de onverwijld benutting van deze mogelijkheid. De reden is dat de broeikasgasuitstoot gedurende de komende 10 tot 20 jaar (en de eventuele afname daarvan) **bepalend zal zijn** voor de temperatuurstijging – van +2 tot +6°C of meer – waaraan de planeet tegen 2100 zal worden blootgesteld. De spreker benadrukte dat alle sectoren van menselijke bedrijvigheid – inclusief landbouw en LULUCF (landgebruik, veranderingen in landgebruik en bosbouw) – een bijdrage dienen te leveren; vandaar het belang van goede bodembeheerpraktijken ter stabilisering of vergroting van de hoeveelheid organische stof in de bodem.

Dr. Liski en Dr. Freibauer onderstreepten het belang van natuurlijke veengebieden als koolstofreservoirs, maar tegelijk ook als mogelijke uitstootbronnen van methaan en N₂O – zonder hun rol als natuurlijke waterfilters en schatkamers van biodiversiteit te vergeten. Volgens deze deskundigen is de bescherming van veengebieden, en het herstel ervan indien ze reeds zijn gedraineerd, de dringendste taak die moet worden ondernomen om de enorme broeikasgasuitstoot door veenbodems terug te dringen. Een soortgelijk standpunt werd verdedigd door Dr. Arrouays, die erop wees dat **het wellicht belangrijker is de bestaande koolstofreservoirs in stand te houden dan te trachten er nieuwe te creëren.**

Tijdens de gedachtewisseling werd opgemerkt dat **het dringend noodzakelijk is, het verlies van organisch materiaal uit Europese bodems in kaart te brengen en te kwantificeren.** Hoewel de gegevens ter zake met de nodige omzichtigheid moeten worden gehanteerd, is bekend dat de bodems inderdaad koolstof verliezen. Het is ook - tot op zekere hoogte - mogelijk de omvang van dit verlies te ramen. De Europese Unie als geheel is echter nog ver verwijderd van de door mevrouw Bellamy beschreven situatie in het Verenigd Koninkrijk, waar al decennialang aan bodemmonitoring wordt gedaan. De vaststelling en kwantificering van organische-koolstofverliezen uit de bodem is een fundamentele voorwaarde voor de doeltreffende toepassing van bodembeschermingsmaatregelen.

Het **panelgesprek**, dat werd geleid door de heer Grant Lawrence, voormalig directeur in DG Milieu van de Europese Commissie, werd voorafgegaan door een op 4 juni 2008 opgenomen verklaring van mevrouw Nathalie Kosciusko-Morizet, de Franse staatssecretaris voor Ecologie. Zij gaf als haar mening te kennen dat de bodem in een toekomstige internationale post-Kyoto-overeenkomst als verplichte boekhoudkundige post voor de geïndustrialiseerde landen moet worden opgevoerd, en voorts dat het GLB beter moet inspelen op klimaatveranderingsaspecten en de landbouwers in staat moet stellen om naar behoren met die factoren rekening te houden. Zij voegde daaraan toe dat het voorstel voor een kaderrichtlijn bodembescherming op de agenda van het Franse voorzitterschap wordt geplaatst omdat die richtlijn een bijdrage levert tot de koolstofopslag in de bodem.

De heer Janez Podobnik, minister van Milieu en Ruimtelijke Ordening van Slovenië en voorzitter van de Raad (Milieu), vroeg zich af of het communautaire maatregelenpakket ter vermindering van het effect van klimaatverandering niet tevens de permanente monitoring van referentiegebieden dient te omvatten, alsook maatregelen voor deugdelijk bodembeheer waardoor het vermogen van de bodem om koolstof vast te leggen, wordt gehandhaafd en versterkt. Hij herbevestigde ook Sloveniës steun voor de kaderrichtlijn bodembescherming en sloot zich aan bij het standpunt van mevrouw Kosciusko-Morizet wat betreft de noodzaak om de in het slop geraakte onderhandelingen een nieuwe impuls te geven.

Mevrouw Þórunn Sveinbjarnardóttir, minister van Milieu van IJsland, beklemtoonde de relatie tussen het Verdrag ter bestrijding van woestijnvorming, het Raamverdrag inzake klimaatverandering, het Verdrag inzake biologische diversiteit en de problematiek van de voedselzekerheid, met name in minder ontwikkelde landen. Het belang van de bodem en van ecosysteemdiensten loopt als een rode draad door de genoemde verdragen. De hoeveelheid koolstof in de bodem is bepalend voor de bodemvruchtbaarheid en voor het vermogen van de bodem om ecosysteemdiensten, zoals waterretentie, te leveren.

De heer Humberto Rosa, staatssecretaris voor Milieu van Portugal, hield een hartstochtelijk pleidooi voor bodembescherming, het belang van organische stof in de bodem en de noodzaak de kaderrichtlijn bodembescherming zo spoedig mogelijk vast te stellen, omdat Europese wetgeving op dit gebied onontbeerlijk is.

De heer Vittorio Prodi, vicevoorzitter van de Tijdelijke Commissie klimaatverandering van het Europees Parlement, sloot zich bij deze zienswijze aan en verzekerde de aanwezigen van zijn persoonlijk engagement voor een succesvolle afhandeling van dit wetsvoorstel.

De heer Staffan Nilsson van het Europees Economisch en Sociaal Comité herinnerde aan het advies dat zijn instelling, niettegenstaande het intense lobbywerk van landbouwersorganisaties, ten gunste van Europese wetgeving inzake bodembescherming heeft uitgebracht. Hij verwees naar de mogelijkheid om het gehalte aan organische stof in de bodem op peil te houden door het gebruik van organische bodemverbeteraars en zuiveringsslib. Hij deed een beroep op de Commissie om de richtlijn zuiveringsslib te herzien, aangezien slib van waterzuiveringsinstallaties alleen als bodemverbeteraar kan worden toegepast als het gehalte aan giftige stoffen (zware metalen en organische stoffen) daarvan wordt verlaagd.

In zijn slotwoord vatte de heer Jos Delbeke, waarnemend directeur-generaal van DG Milieu van de Europese Commissie, de belangrijkste conclusies van de lezingen en discussies als volgt samen:

- **De bodem vormt een integrerend onderdeel van het probleem van de klimaatverandering, maar ook van de oplossing daarvan.** Het is van cruciaal belang dat inzake bodemgebruik praktijken worden bevorderd die ertoe bijdragen het gehalte aan organisch materiaal in de bodem op peil te houden en zo mogelijk te verhogen.
- Bodemverval heeft grensoverschrijdende gevolgen. Bijgevolg **is een gemeenschappelijk Europees wetgevingskader noodzakelijk** om het probleem aan te pakken en met name om de verliezen van organisch materiaal uit de bodem in kaart te brengen en te kwantificeren.

- Het is duidelijk dat de Europese Unie zich, net als de rest van de wereld, moet aanpassen aan de klimaatverandering en dat **de bodem een cruciale rol speelt bij het verzekeren van de voedselvoorziening en de toelevering van diensten in verslechterende klimaatomstandigheden.**

De conferentie werd afgesloten door de heer Luc Gnacadja, die onderstreepte dat een voortgezette discussie over het verband tussen klimaatverandering, verlies van organisch bodemmateriaal en verwoestijning onontbeerlijk is als wij bepaalde onduurzame tendensen metterdaad willen ombuigen.